

Makale türü: Araştırma makalesi		Article type: Research article
Geliş tarihi	31.09.2024	Submitted date
Kabul tarihi	12.12.2024	Accepted date
Elektronik yayın tarihi	31.12.2024	Online publishing date

Atf Bilgisi / Reference Information

Topal, E. (2024). Cumhuriyet Döneminde Dil Politikası (1923-1938). *Journal of History School*, 73, 3313-3343.

CUMHURİYET DÖNEMİNDE DİL POLİTİKASI (1923-1938)**Erol TOPAL¹****Öz**

Bir milletin ve devletin varlığını devam ettirebilmesi dilini koruması ve geliştirmesiyle mümkündür. Bu sebeple devletler belli dil politikalarına sahip olmalı ve bu politikalar ışığında çalışmalar yapmalıdır. Devletlerin yaptığı bu çalışmalar onları uluslararası alanda daha etkin kılacaktır. Dünyanın en kadim dillerinden olan Türkçe, Türk milletinin yıkılmaz iradesine dayalı olarak her dönemde varlığını sürdürmüştür. Ancak Türk dili üzerinde devlet nezdinde, Cumhuriyet dönemine kadar kayda değer büyük çalışmalar yapılmamıştır. Hatta bazı dönemlerde Türk dili ikinci planda kalmıştır. Cumhuriyet dönemi ile önceki dönemlerin dil anlayışı arasında bazı sadeleştirme çabaları hariç hiçbir bağ bulunmamaktadır. Cumhuriyet döneminde devletin dil ile ilgili hassasiyeti en üst dereceye çıkmış, Türkçenin dünya dilleri arasındaki hak ettiği değeri görmesi için özellikle 1930'lu yıllarda önemli çalışmalar yapılmıştır. Latin harfleri esasına dayalı Türk alfabesinin kabulü, Türk Dil Kurumunun kurulması, Anadolu ağızlarından yapılan derlemeler ve dil kurultayları bu çalışmaların en önemlileridir. Bunlar, Türkiye Türkçesinin gelişmesinin önünün açılması ve geçmişteki tikanıklığın giderilmesi için bir dizi önlemleri içine alan kapsamlı dil çalışmalarıdır. Bu çalışmada, Cumhuriyet öncesi dil çalışmalarından kısaca söz edildikten sonra birinci elden kaynaklara dayandırılarak ayrıntılı bir şekilde alfabenin kabulü, I. II. III. Dil Kurultayı ile bu çalışmalarda alınan kararlar, öne sürülen tezler ve Güneş Dil Teorisi üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet, Türk Dili, Alfabe, Dil Kurultayı, Güneş Dil Teorisi.

¹ Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, etopal@kastamonu.edu.tr, Orcid: 0000-0002-9773-0389

Language Policy in the Republican Period (1923-1938)

Abstract

The survival of a nation and a state is only possible by protecting and developing its language. For this reason, states should have certain language policies and carry out studies in the light of these policies. These studies carried out by states will make them more effective in the international arena. Turkish, one of the most ancient languages of the world, has maintained its existence in every period based on the indestructible will of the Turkish nation. However, no significant studies on the Turkish language were carried out by the state until the Republican period. In some periods, Turkish language even remained in the second plan. There is no connection between the language understanding of the Republican period and the previous periods, except for some simplification efforts. During the Republican period, the state's sensitivity to language reached the highest level, and important studies were carried out on Turkish, especially in the 1930s, in order for Turkish to see the value it deserves among the world languages. The adoption of the Turkish alphabet based on Latin letters, the establishment of the Turkish Language Institution, compilations of Anatolian dialects and language congresses are the most important of these studies. These are comprehensive language studies that include a series of measures to pave the way for the development of Türkiye Turkish and to eliminate the blockage in the past. In this study, after briefly mentioning the pre-Republican language studies, the adoption of the alphabet, the I. II. III. Language Congress, the decisions taken in these studies, the theses put forward and the Sun Language Theory are discussed in detail based on first-hand sources.

Keywords: Republic, Turkish Language, Alphabet, Language Congress, Sun Language Theory.

GİRİŞ

İnsan varlığının en büyük realitesi olan millet, tarihin her döneminde diline bağlı kalmıştır. Gerçekte bir dilin tek başına milli varlığı meydana getiremediği, milliyetin dil birliğinin yanı sıra diğer unsurlara da ihtiyaç duymasından anlaşılmaktadır. İnsan düşünüş ve duyusunun ifadesi olan dil, bir topluluktan doğduğu gibi bu topluluğu da teşvik etmiştir. Bu nedenle millet ve milli birlik akla geldiğinde bunu kuran unsurların başında dil ve dil birliğinin yer aldığını söylemek mümkündür.²

---

² Nafi Atuf (Kansu), "Türk Dili ve Kurultay", *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, C. 4, S. 19, Yıl: Eylül 1934, s. 1; Özlem Baş, Fahri Temizyürek, "Cumhuriyet Dönemi Türk Dili Politikaları", *Rumelide Journal Of Language and Literature Studies*, S. 29, Yıl: 2022 Ağustos, s. 89.

Tarih boyunca dilin doğuş ve yayılışı ile medeniyetin doğuş ve yayılışı at başı gitmiştir. Basit aletleri bulup mağara ve kayalara çizgiler koyan insanlar, aynı zamanda kendi aralarında konuşup anlaşıyorlardı. Coğrafi ve ekonomik nedenlerle başka yerlere göç eden insanlar, medeniliklerinin işareti olan alet ve çizgileriyle dillerini de taşımışlardır.³

Dünyanın kadim dillerinden biri de Türk dilidir. Türk dilinin temelleri çok eskiye dayanmakla birlikte bilinen en eski yazılı eserleri Köktürk Kitabeleridir. Bu kitabelerde, o dönemki Türk dili ilmek ilmek işlenmiştir. Daha sonraki dönemlerde de Türk diliyle pek çok eser verilmiştir. Bunların içinde Türkoloji çalışmalarının başlangıcı sayılan Kaşgarlı Mahmut tarafından XI. yy.da kaleme alınmış *Dîvânü Lügâti't-Türk* ayrı bir öneme sahiptir. XV. yy. da Ali Şir Nevâyî *Muhâkemetü'l-Lügateyn* adlı eseriyle Çağatay Türkçesi ile Farsçayı karşılaştırmıştır. Anadolu sahasında ise yazılan ilk gramer XVI. yy.ın ilk yarısında Bergamalı Kadri'nin *Müyessiretü'l-Ulûm* adlı eserdir. Bundan sonraki yıllarda yazılan Fuat Paşa ve Ahmet Cevdet'in *Kâvâid-i Osmâniye'si* (1851), Abdurrahman Fevzi Efendi'nin *Mikyâs'ül-Lisân Kıstas'ül Beyân'ı* (1881), Abdullah Ramiz Paşa'nın Türkçede fiil çekimlerini esas alan eseri *Emsile-i Türkî'si* (1886) ve Süleyman Paşa'nın *Sarf-i Türkî'si* (1875) önemli Türkoloji eserleri arasında yer alır. Mehmet Sadık Efendi'nin İstanbul'da basılan *Çağatayca Grameri* (1897) de bu dönemde yazılmıştır. Ayrıca XVIII. ve XIX. yy.da, Türkoloji alanında önemli bir yere sahip olan sözlük çalışmaları da vardır. Bunlardan dikkat çekenleri 1795 yılında Şeyhü'l-İslam Esat Efendi'nin *Lehçetü'l-Lûgat*, Ahmet Vefik Paşa'nın *Lehçe-i Osmani* (1886), Mehmet Salahi'nin *Kâmûs-ı Osmanî* (1886-1906), Şemsettin Sami'nin *Kâmûs-ı Türkî* (1901) ve Muallim Naci'nin *Lugat-i Nâcî* (1902) adlı eserleridir.

Medeniyet tarihini araştıran bilim adamları, bu önemli eserlerde Türklerin izlerini tespit etmiş, Türk dilinin etkilerini bulup ortaya çıkarmışlardır.⁴ Yapılan bu çalışmalar Türk dili için yeterli görülmemiştir. Türklerin her alanda önde gittikleri zamanlarda bile Türkçe, devlet yöneticileri tarafından hak ettiği değeri alamamıştır.

Osmanlı Devleti döneminde Türk dili, din kaygısı ve azınlıkların endişesi nedeniyle gelişme gösterememiş, kelimeler yazılış sistemi, anlam ve kuruluş yöntemi itibariyle önem arz etmemiştir. Bu bağlamda sözlüklere Arap ve Fars kelimelerin anlamları verilirken Türkçeleri bir yana bırakılmıştır. Gramerler ise aynı kelime ve terkiplerin yazma ve kurma kaidelerini öne sürerek Türkçenin öz

³ Kansu, *a.g.m.*, s.1

⁴ Kansu, *a.g.m.*, s. 1.

varlıklarına yer ayırmamıştır.⁵ Tanzimat sonrası dönemde meydana gelen kıpırdanmalar bu durumu gidermeye çalışmışsa da bir netice alınamamıştır.

Çeşitli milletlerden oluşan Osmanlı Devleti içerisinde yer alan Türklerin kendi milliyetleri üzerine çalışma yapması, yabancıları kışkırtacak bir suç unsuru olarak değerlendirilmiştir. Bu durum Türk tarih ve dilinin geri plana atılmasının önünü açmıştır. Türk dili yeryüzüne yayılan bir potansiyel olarak görülmemiş, Arap, Fars ve Türk dillerinden mürekkep Osmanlı adı altında üç başlı bir gövde şeklinin varlığı kabul görmüştür. Hürriyet, milliyet ve meşrutiyet sevdalılarını bile yanlış yola sürükleyen Osmanlı Devletinin bu dil anlayışı böyle bir kargaşalığa dayanmıştır. Ülkenin birliğini korumak adına milli hak ve hakikatlerden feragat edilmesi, devlet ve onun temel taşı konumunda bulunan Türklüğü sarsmaktan öteye gidememiştir.⁶

Osmanlı Türklüğü Doğudan Batıya yönünü çevirdiğinde dil sorunu zihinleri meşgul etmeye başlamıştır. İlk Batıcılık hareketinden sonra Osmanlı lügatine birçok ilim ve fen terimleri girmesine rağmen medrese hâkimiyeti varlığını sürdürmüştür. Bu suretle halk dili ve Türkçenin saflığından uzaklaşılmasıyla bir sunilik baş göstermiştir. Bu sıkıntıyı yabancı kaideleri atarak gramerin tasfiyesi, yabancı kelimeleri atarak lügatin tasfiyesi şeklinde Türk milliyetperverliğinin yeni bir hareketi izlemiştir.⁷ Türkolojinin yükseldiği çağ, aynı zamanda Türk millî kimliğinin de geliştiği XIX. yüzyıl sonlarıyla XX. yüzyıl başlarına denk gelmektedir.⁸

Cumhuriyetin ilk on beş yıllık döneminde dil politikasıyla ilgili çeşitli bilimsel çalışmalar yapılmasına rağmen birinci elden kaynaklara yeterince yer verilmemesi ve kapsamlı bir çalışma yapılmaması eksiklik olarak değerlendirilmiştir. Bu noktadan hareketle görülen bu eksiklik, mevcut çalışmayla giderilmeye çalışılmıştır.

---

⁵ İbrahim Necmi Dilmen, “Cumhuriyet Yıllarında Dil Çalışmaları”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C. 12, S. 69, Yıl: İkinciteşrin 1938, s. 239; Hasan Ali, “Dil İnkılabımızın Karakteri”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C. 4, S. 22, Birincikanun 1934, s. 255.

⁶ Dilmen, *a.g.m.*, s. 239-240.

⁷ Falih Rıfkı Atay, “Dil Kurultayı”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C. 8, S. 43, Yıl: Eylül 1936, s. 1-2; Yabancılaşmış Öztürkçe ile ilgili bilgi almak için Bk. “Ragıp Hulûsi, “Yabancılaşmış Öztürkçe ile Şekilleri Üzerine”, *Gündüz*, C. 1, S. 1, 15 Nisan 1936, s. 1-2.

⁸ Mustafa Öner, “Türk Dünyası ve Türkoloji”, *Aydın Türklük Dergisi*, S. 1, Yıl: 2015, s. 88.

YÖNTEM

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme kullanılmıştır. Çalışmanın veri kaynağını Cumhuriyetin ilk yıllarındaki gazeteler, dergiler ve meclis kararları oluşturmaktadır. Bu göre Cumhuriyetin ilk on beş yılındaki dil çalışmaları zikredilen kaynaklar taranarak araştırılmıştır. Bu araştırmalar sonucunda yeni alfabenin kabulü, Türk Dil Kurumunun kuruluşu, dil Kurultayları ve Güneş Dil Teorisi üzerinde durulmuştur.

İncelemede, Türk Dil Kurumunun kurulduktan sonra Türk dilinin incelenmesi için aldığı kararlar, dil kurultaylarında sunulan bildiriler ve alınan kararlar ile Güneş Dil teorisinin içeriği hakkında geniş bilgiler verilmiş fakat yorumlama yapılmamıştır.

BULGULAR

Atatürk Döneminde Dil Çalışmaları (1923-1938)

Yeni Alfabenin Kabulü

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte dil alanındaki çalışmalar hız kazanmış, harf ve yazı sisteminde değişiklikler meydana gelmiştir. Dili tasfiyeden önce Türkçenin varlığını halk ağızı ve Türk lehçelerinin lügat ve gramerlerinde arama zarureti ortaya çıkmıştır. Buna ilaveten dili zenginleştirerek ileri, kültürlü diller arasına getirme hususu da gerekli görülmüştür.⁹

Mustafa Kemal Paşa, CHP tarafından 9 Ağustos 1928 günü Gülhane Parkında düzenlenen bir müsamereye katılarak yeni Türk harflerinin kabul edildiğini şöyle müjdelemiştir:

“Arkadaşlar güzel dilimizi ifade etmek için yeni Türk harflerini kabul ediyoruz. Arkadaşlar bizim güzel ahenktar, zengin lisanımız yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir. Asırlardan beri kafalarımızı demir çerçeve içinde bulunduran, anlaşılmayan ve içinde anlayamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak mecburiyetindeyiz. Lisanımızı muhakkak anlamak istiyoruz. Bu yeni harflerle behemehâl pek çabuk bir zamanda mükemmel surette anlayacağız. Buna eminim. Siz de emin olunuz”.¹⁰

⁹ Dilmen, *a.g.m.*, s. 241.

¹⁰ “Kültür Haberleri; Türk Harflerinin Onuncu Yılı”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C. 11, S. 67, Yıl: Eylül 1938, s. 69.

Sözlerinin bitiminde dinleyicilerden birinin Atatürk'e hitap etmesi onun şu açıklamaları yapmasını zorunlu kılmıştır:

“Vatandaşlar yeni Türk harflerini çabuk öğreniniz. Bütün millete, köylüye, çobana, hamala, sandalçıya öğretiniz. Bunu vatanperverlik ve milliyetperverlik vazifesi biliniz. Bu vazifeyi yaparken düşününüz ki, bir milletin, bir heyet-i içtimaiyenin yüzde onu okuma yazma bilir, yüzde sekseni bilmez, bu ayıptır. Bundan insan olanlar utanmak lazımdır. Bu millet utanmak için yaratılmış bir millet değildir. İftihar etmek için yaratılmış ve iftiharlarla tarihini doldurmuş bir millettir. Milletin yüzde sekseni okuma yazma bilmiyorsa hata bizlerde değildir. Hata onlardadır ki Türkün seciyesini anlamayarak birtakım zincirlerle kafalarımızı sarmışlardır. Mazinin hatalarını kökünden temizlemek zamanındayız. Hataları tashih edeceğiz. Hataların tashih olunmasında bütün vatandaşların faaliyetini isterim. En nihayet bir sene, iki sene içinde bütün Türk heyet-i içtimaiyesi yeni harfleri öğreneceklerdir. Milletimiz yazısıyla ve kafasıyla bütün âlem-i medeniyetin yanında olduğunu gösterecektir.¹¹

Mustafa Kemal Paşa'ya göre bir milletin alfabesini bırakıp yeni bir alfabeyi benimsemesi eski kültür çerçevesinden çıkıp yeni bir kültür çevresine girmektir. Yapılan çalışmalar neticesinde Latin harflerini esas alan Türk alfabesi, 1 Kasım 1928 tarihinde kabul edilmiş, yasa 3 Kasım 1928'de Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.¹² Arap alfabesini terk etmekle doğu kültüründen çıkıp batı kültürüne girme iradesi gösterilmiştir. Yalnız Türk seslerini belirleyen şekillerden olan yeni alfabe, Arap ve Fars kelimeleriyle gramer kaidelerine yaşam hakkı tanımamıştır. Yeni Türk alfabesi sayesinde özel hüviyetlerini koruyan Arapça ve Farsça kelimelerin çoğu Türk dilinde tutunamamıştır.¹³

Alfabe değişikliği 10 yıl gibi bir süre içerisinde ülkenin kültür hayatında olumlu sonuçlar vermiş, Türkçe okuyup yazma ile öğrenme kolaylaşmıştır. Ayrıca Türk

---

¹¹ “Kültür Haberleri; Türk Harflerinin Onuncu Yılı”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C. 11, S. 67, Yıl: Eylül 1938, s. 70.

¹² TBMM, *Kanunlar Dergisi*, Dönem: 3, C.7, 03.11.1928, s.1-2; *Resmî Gazete*, S. 1030. 3 Kasım 1928, s. 7-9.

¹³ Fuad Köprülü, “Alfabe İnkılabı”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C. 11, S. 67, Yıl: Eylül 1938, s. 2; “Necip Ali Bey’in Nutku Halkevleri Yıldönümünde”, *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, C. 1, S. 2, Yıl: Mart 1933, s. 109; Tadeusz Kowalski, “Türk Dilinin Komşu Millet Dilleri Üzerindeki Tesiri”, *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, C. 4, S. 20, Birinciteşrin 1934, s. 98.

dilinin gerçek niteliği de yeni harfler kullanılmaya başlandıktan sonra kendini göstermiştir.¹⁴

Türk Dili Tetkik Cemiyetinin Kuruluşu

Türk Dil Kurumu, Türk Dili Tetkik Cemiyeti adıyla 12 Temmuz 1932’de Atatürk’ün talimatıyla teşkil edilmiştir. Cemiyetin kurucuları arasında dönemin milletvekili ve edebiyatçılarından olan Ruşen Eşref, Sâmih Rif’at, Yakup Kadri ve Celâl Sâhir yer almıştır. Müessesenin ilk başkanı Sâmih Rif’at’tır. Bu cemiyetinin amacı, “Türk dilinin öz zenginlik ve güzelliğini ortaya koyarak onu dünya dilleri arasında değerine yaraşır yüksekliğe taşımak.” olarak belirlenmiştir. Cemiyet bu amacına *Türk dilini tetkik ve elde edilen neticeleri neşir ve tamim ederek* ulaşacaktır. Amaca erişmek için de şu yol izlenecektir:¹⁵

1. *İlmî görüşmelerde bulunmak,*
2. *Türk dilini kendi menşei, tekâmül ve ihtiyaçlarına göre tespit ve tedvin etmek,*
3. *Türk dilini incelemeye yarayacak belge ve malzemeyi temin etmek, eski kitaplar ile ülkenin bütün yörelerinden halk dili olarak derlemeler yapıp yaptırmak,*
4. *Cemiyet çalışmalarını yayınlamaya gayret etmek.*

*Türk Dili Tetkik Cemiyeti, çalışmalarını birbirini tamamlayacak iki hedef üzerine ele almıştır. Bunlardan ilki; ilmi ve akademik halde Türk dilini kendi lehçeleri ve başka dil gruplarıyla olan ilişkilerini incelemektir. İkincisi, yazı dilini konuşma diline yakınlaştırmak, Arapça, Farsça sözleri ve bunların getirdiği gramer kurallarını dilden çıkarmak, dili medeni dillerin zenginliğinden geri bırakmamaktır.*¹⁶

1932, 1934 ve 1936’da yapılan üç dil kurultayında müessesenin yönetim organlarıyla dil siyaseti tespit edilmiş, bildiriler sunulup tartışılmıştır. 1934’te toplanan kurultayda Türk Dili Araştırma Kurumu olan Cemiyetin adı, 1936’da Türk Dil Kurumu’na dönüştürülmüştür.¹⁷

Mustafa Kemal Atatürk, Türk tarihinden sonra Türk dili davasını da ele almış, kendi kurduğu Türk Dil Kurumuna çalışmalarını yıllık kurultaylarda ilim dünyasına tanıtmaya görevini de vermiştir. Bu bağlamda 26 Eylül’de Dolmabahçe

¹⁴ Köprülü, *a.g.m.*, s. 2; Dilmen, *a.g.m.*, s. 240-241; “Alfabe Tedrisatı Hakkında Anket”, *Muallimler Mecmuası*, C. 8, S. 16, Yıl: 15 Şubat 1931, s. 162.

¹⁵ <https://tdk.gov.tr/tdk/kurumsal/tarihce-2/Erişim tarihi: 13.09.2024>.

¹⁶ İbrahim Necmi Dilmen, “Türk Dili Tetkik Cemiyeti Bir Yıl İçinde Ne Yaptı”, *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, C. 2, S. 9, Yıl: Birinci Teşrin 1933, s. 186-187.

¹⁷ <https://tdk.gov.tr/tdk/kurumsal/tarihce-2/Erişim tarihi: 13.09.2024>.

Sarayı'nda toplanan ilk dil kurultayı Türk dilinin yeryüzü dillerinin kültürel varlıklarına ana kaynak olduğuna işaret etmiştir. Bu durum bu günün bayram olarak kabul edilerek her yıl heyecanla kutlanmasının önünü açmıştır.¹⁸

Birinci Dil Kurultayı (26 Eylül- 5 Ekim 1932)

İlk Dil Kurultayı 26 Eylül 1932 Pazartesi günü saat 14:00'te Dolmabahçe Sarayı'nın büyük salonunda toplanarak müzakerelere başlamıştır. Kurultaya başta Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip, TBMM Başkanı Kazım Özalp, yabancı ülke temsilcileri, kurultay üyeleri ve çeşitli dinleyicilerden oluşan takriben 2.000 kişi iştirak etmiştir. Kurultayın açılış konuşmasını Türk Dili Tetkik Cemiyeti Başkanı Sâmih Rif'at Bey gerçekleştirmiştir.¹⁹

Sâmih Rif'at Bey konuşmasında şöyle demiştir: “Türk dilinin kendi milli kudretleri içerisinde inkişafını aramak maksadıyla kurulan şu kurultayın yalnız yüce gayesiyle değil bir yandan üstünde duran devirlerin tarihi ile diğer yandan kurulduğu bina altındaki millî ve aziz manzarası ile bu neslin evlatlarına ilham ettiği birçok manalar vardır. Zihinleri bir an bunlar üzerinde durur gibi ve kendileri huşu ile dinler gibi düşündürmek Cumhuriyet hayatına karşı derin bir hürmet borcudur”.²⁰

Sâmih Rif'at Bey'in ardından kurultaya başkan seçilmesi münasebetiyle Kazım Özalp Paşa'nın da bir konuşma yaptığı görülmektedir. Paşanın bu konuşmasına göre; kıymeti ve kabiliyeti büyük hakiki Türk dilini incelemek ve onu layık olduğu seviyeye ulaştırmak en önemli bir görevdir. Ülkenin aydınları bu görevi yerine getirebilmek amacıyla kurultaya iştirak durumdadır. Bu kurultayda gerçekleştirilecek görüşme ve tartışmalardan yararlı neticeler elde edileceğinden

---

¹⁸ “Dil Bayramı, Büyük Ekonomik Plan”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C. 12, S. 68, Yıl: İlk Teşrin 1938, s. 177; Nahid Sırrı, “Dil Bayramı İçin”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C. 12, S. 68, Yıl: İlk Teşrin 1938, s. 186.

¹⁹ “Birinci Dil Kurultayı Büyük Merasimle Açıldı”, *Cumhuriyet*, 27 Eylül 1932, No: 3015, s. 1 ; “İlk Dil Kurultayı Bugün Toplanıyor”, *Cumhuriyet*, 26 Eylül 1932, No: 3014, s. 1; Birinci Dil Kurultayına devlet bünyesinde çalışanların iştirak edebilmeleri amacıyla Türk Dili Tetkik Cemiyeti Başkanı tarafından Başbakanlığa yazılan yazı ile talepte bulunulmuştur. Konunun ayrıntısı için Bk. BCA, Fon Kodu: 30-10-0-0/, Yer No: 80-526-11.

²⁰ TDK, *Birinci Türk Dil Kurultayı Tezler Müzakere Zabıtları (26 Eylül 1932)*, Tıpkıbasım, Ankara, 2024, s. 1.

Doğan Gedik, *Cumhuriyetten Günümüze Türkçe Dil Politikaları ve Dil Planlamaları*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2022, s. 71.

şüphe yoktur. Bu şekilde zengin Türkçenin kendi özelliği içerisinde gelişimine yarayan yeni ve feyizli bir yol açılmaktadır. Bu eser, Mustafa Kemal Paşa'nın Türk milletine yaptığı sayısız iyiliklerden birini teşkil etmektedir.

Kazım Özalp Bey'in akabinde kürsüye gelen Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip Bey de bir konuşma gerçekleştirmiştir. Bu konuşmaya göre; 9 Ağustos 1928 Sarayburnu hitabesiyle milli kültürün unsurları üzerinde inkılap ve ıslahat mücadelesi başlamıştır. Latin harflerinin alınışı bu alandaki zaferlerden ilkinin teşkil etmiştir. Atatürk'ün himaye ve telkinlerinden feyiz alan tarih çalışması milli tarihin kalbine zarar veren iftira ve düşmanlıkları temizlemiştir. Sözlerinin devamında Reşit Galip Bey şu ifadelerle yer vermiştir; “Şimdi ise ruhun kubbesinde çınlayan sesi şöyle diyor: Millete verdiğimiz söz daha yerine gelmedi. Millet huzurunda içtiğimiz ant daha tamam olmadı. Milli kültür toprağı yabancı çizme altından henüz kurtulmadı. Türk dili asil kendi benliğini bulmadı. Onu sevgi ve şefkatle kucaklayın. Onu yeniden ana sütü ile emzirerek taze coşkun ölümsüz hayata eriştirin. Birinci Türk Dil Kurultayı çağırın ve vazife gösteren bu hitabın millet göğsünden aksetmiş cevabıdır.”

Birinci Dil Kurultayının verdiği çalışma programı şöyledir:²¹

1. Türkçenin Sümer, Eti, Hint-Avrupa ve Sami dilleriyle karşılaştırılması yapılmalıdır.
2. Türkçenin tarihi gelişimleri araştırılmalı ve karşılaştırılmalı grameri yazılmalıdır.
3. Türk lehçelerindeki kelimeler derlenerek lehçeler lügati, sonra esas Türk lügati, Türk dilbilgisi çabucak yapılmalıdır. Bunlar yapıp ıstılah haline getirilirken Türkçenin bütün eklerinin araştırılması, bu ek ve edatların dilin bütün ihtiyaçlarına yetecek şekilde işlenmesine önem verilmelidir.
4. Türkçenin tarihi grameri yazılmalıdır.
5. Doğu ve Batı ülkelerinden çıkan Türk dili hakkındaki eserler toplanmalı bunlardan gerekli olanlar Türkçeye çevrilmelidir.
6. Cemiyet kendi ve dış ülkelerde Türk dili çalışmalarında bulunanların incelemelerini bir dergide yayınlamalıdır.
7. Ülke gazetelerinde dil işlerine özel yer verilmelidir.

Birinci Türk Dili Kurultayı kararıyla teşkil edilen ve Ankara'da çalışması kararlaştırılan Umumi Merkez Heyeti her biri muayyen bir kolun başı olarak altı üye, bir başkan, bir umumi kâtip ve bir de veznedar olmak üzere dokuz kişiden meydana gelmiştir. Bunlar sırayla 1.Lengüistik-filoloji 2. Etimoloji 3. Gramer-

---

²¹ İbrahim Necmi Dilmen, “İkinci Dil Kurultayına Doğru”, *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, C. 3, S. 18, Yıl: Ağustos 1934, s. 409.

Sentaks 4. Lügat-Istilah 5. Derleme 6. Neşriyat kolundan teşkil edilmiştir. Umumi Merkez Heyetinin Başkanı, Umumi Kâtibi ve Veznedarı sıfatıyla Kurultayca sırasıyla Sâmih Rif'at Bey, Ruşen Eşref Bey, Besim Atalay Bey seçilmiştir. Kolların başları ise kurultayca belirlenmeyip Umumi Merkez Heyetinin kararına bırakılmıştır. Bu heyet bir önceki yıl Kasım ayı başlarında toplanır toplanmaz kolların başlarını seçip gazetelerde ilan ederek çalışmaya başlamıştır. Lengüistik-Filoloji Kolunun başına Hamit Zübeyir Bey, Etimoloji Kolunun başına Hasan Ali Bey, Gramer-Sentaks Kolunun başına Ahmet Cevat Bey, Lügat-Istilah Kolunun başına Celal Sahir Bey, Derleme Kolunun başına Ragıp Hulusi Bey ve Neşriyat Kolunun başına ise İbrahim Necmi Bey getirilmiştir.²²

Seçilen kolların başları merkez ve taşrada çalışacak üyeleri belirleyip bunların Umumi Merkez Heyetince müzakere edilip onaylandıktan sonra gazetelerde de ilan edildiği bilinmektedir. Bu suretle teşekkül edilen kollara mensup üyelere Ankara'da bulunanlar haftanın belli günlerinde Cemiyet Merkezinde toplanıp çalışmıştır. Umumi Merkez Heyeti o tarihten itibaren haftada iki gün gerekli durumlarda daha fazla mesai yapabilmıştır.²³

Türk Dili Tetkik Cemiyeti Heyetinin Ankara'da Umumi Merkez Heyetinden başka bütün vilayetlerde birer merkezinin bulunması kararlaştırılmıştır. Bu merkez heyetlerinin Halkevleri bulunan yerlerde o evlerin Edebiyat ve Tarih Şubeleri İdare Komiteleri teşkil edilmiştir. Halkevleri bulunmayan yerlerde tesis işlemleri gerçekleştirilinceye kadar vilayetlerde dil işleriyle uğraşan kişilerin temsil hakkını yerine getirmesi kararlaştırılmıştır.²⁴

Asıl Merkez Heyetinin bölündüğü kollara gelince bu kolların temsil ettikleri alan ve yapacağı işler Cemiyetin yukarıda belirtilen maksadına uygun olarak 1. Dili Tetkik 2. Dili Islah şeklinde ikiye ayrılmıştır. Dili tetkik için;

- a. Ülke içi ve dışında canlı bir şekilde yaşayan Türkçe söz ve şivelerin
- b. Eski zamandan beri Türkçe olarak bilinen lisanlardan kalma tarihi yadigârların halini tespit etme gerekli görülmüştür.

Derleme kolunun bu işle ilgilenmesi planlanmıştır. Buna bağlı olarak Türk dilinin aslı ve öteki diller arasındaki yeri ile bunlarla olan münasebetini belirtmek Lengüistik-Filoloji Kolunun; aynı malzemeyi teşkil eden kelimeleri birer birer alıp asıllarını araştırmak ve bunların eski köklerini bulmak Etimoloji kolunun

---

²² Ragıp Hulusi, "Türk Dili Tetkik Cemiyeti", *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, C. 1, S. 1, Yıl: Şubat 1933, s. 34.

²³ Hulusi, *a.g.m.*, s. 34.

²⁴ Hulusi, *a.g.m.*, s. 34.

görevleri arasında yer almıştır. Dili ıslah vazifesini yerine getirebilmek için de Millî bir lügat ve ıstılah hazinesini oluşturmak amacıyla Lügat-Istılah Kolu; yabancı kaideler dışında milli bir ifade sistemi kurmaya gayret eden Gramer-Sentaks Kolu çalışmalarını sürdürmüştür. Nihayet bunları semerelendirmek için yapılması gereken umumi anlaşma ve haberleşme işleri de Neşriyat kolunun çalışmaları arasında yer almıştır.²⁵

Umumi Merkez Heyeti kolları çalışmaları iyi bir yola sevk etmek için program ve talimatnamelerini hazırlayarak uygulamaya geçmiştir. Bunlardan, önce faaliyete geçerek diğerlerini harekete geçirmesi bekleneni Derleme Kolu olmuştur. Bunları takdir eden Umumi Merkez Heyeti, Derleme Kolunun ülkede çalışmasını düzenlemek için Kılavuz ve Defter esasları üzerinde müzakerelerde bulunarak önceden Hamit Zübeyir Bey'in hazırladığı Halkiyat Derlemeleri Taslağına benzerini düzenleyip yılsonundan önce bu Kılavuz ve Defterlerden yirmi beşer bin nüsha bastırarak ülkeye dağıtmıştır.²⁶

I. Dil Kurultayı Türk Dil Kurumuna iki büyük çalışma yolu göstermiştir. Bunlardan ilki Türk dilini herkesin kolayca öğrenip anlayabileceği bir şekle sokmak, ikincisi ise bu dilin dünya dillerine kaynaklık ettiğini ortaya çıkararak bunu bilim dünyasına tanıtmaktır. Türk dilini kolayca anlayıp öğrenilebileceği şekle koyma çalışması yazı dilini konuşma diline elverdiği ölçüde yaklaştırmak şeklinde ifade edilmiştir. Herkesin okuma yazma öğrenmesi yegâne amaç olduğundan okunan metnin anlaşılmasında güçlük yaşanmaması için, konuşma dilinde yeri bulunmayan sözlerin konuşmada kullanılan sözlerle değiştirilmesine çalışılmıştır. Karşılık arama yolundaki çalışmaların nedeni ve amacı bu olarak gösterilmiştir. Yazı dilinde yer alıp konuşma dilinden uzak kalan sözlere karşılık aramak için Türk Dil Kurumu şu çalışmalara yer vermiştir:²⁷

1. Öğretmen, dil uzmanı, devlet adamı ve halkevleri yetkililerinin görev almasıyla ülkede halk ağzından söz derlemesi yapılmıştır. Şehirlerden köylere kadar halktan duyulan sözler fişlere geçirilip ilçe ve illerde toplanmış süzüle süzüle kurum merkezine kadar gelmiştir. Aynı sözler il ve ilçelerde birleştirildiği halde kurum merkezinde toplanan fişlerin sayısınının 140.000'e ulaşması bunları bir araya getirecek bir derleme dergisi hazırlığı yapılmasına yol açmıştır.²⁸

---

²⁵ Hulusi, *a.g.m.*, s. 34-35.

²⁶ Hulusi, *a.g.m.*, s. 35.

²⁷ Dilmen, Türk Dili Araştırma Kurumu Adına Verilen Ayta, s. 82-83.

²⁸ Türk Dili Tetkik Cemiyetine İllerin kelime derleme heyetlerinden gelen üçüncü aylık rapor için Bk. BCA, Fon Kodu: 30-10-0-0, Yer No: 144-32-16.

2. Yazı dilinde kullanılan ve konuşma dilinde bulunmayan 1.500 kelime; gazete, ajans ve radyo vasıtasıyla duyurularak bunların karşılığı halka ödev olarak verilmiştir. *Büyük Dil Anketi* denilen bu çalışma ülkede sevgi ve ilgiyle karşılanmıştır.²⁹ Bu sözlerin hepsine gelen karşılıklar sıralanıp Türk Dil Bülteninde ortaya konmuştur.

3. Ankete giren ve girmeyen yazı dili sözlerini karşılamak amacıyla derlemeden gelen fişler ile 150 adet kitaptan taratılan sözler, Türk dilinin varlığı ile bunun önemli bir bölümünü barındıran bir tarama dergisi halinde basılmıştır. Bu dergide yabancı olduğu bilinen 7.000'den fazla söze karşılık bunları anlatan 30.000'e yakın Türkçe söz yer almıştır. Bunların toplanişu dilin türlü şive ve varlıkları konusunda mukayese yapılabilecek geniş bir çalışma alanı meydana getirmiştir.

4. Türk söz oluşturma yollarını göstermek ve bir kökten birçok söz bulma işlevini yerine getirebilmek amacıyla yapılan anket iki kısım halde basılarak dağıtılmıştır. Bunların verimi ve kurumun çalışmaları, baskısı yapılmak üzere hazırlanan *Ekler Dergisinde* toplanması kararlaştırılmıştır.

5. Netice itibariyle tarama dergisindeki karşılıklar elenmiş, gerekli sözlerin karşılığına yeni sözler oluşturulup bir karşılıklar kılavuzu yapılarak hizmete sunulurken Osmanlıcadan Türkçeye, Türkçeden Osmanlıcaya iki kısım olarak cep kılavuzu şeklinde herkesin kolaylıkla kullanabileceği bir şekilde basımı gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmalardan maksat yazı ve okuma dilini imkân dâhilinde konuşma diline yakınlaştırmak, herkesin okuduğu gazete, dergi ve romanı anlayabilmesini sağlamaktır. Yoksa karşılığı gösterilen sözlerin öz köklerinin Türkçe olduğunu inkâr etmek değildir.

Bu dönemde Türk dil varlıkları, halk ağzında kullanılan ve lügatlere girmemiş olan sözlerde aranmak üzere ülke içerisinde bir söz derlemesi yapılmıştır. Başta öğretmenler ve Halkevleri olmak üzere bütün imkânlar seferber edilerek yapılan bu derleme 25-30 bin kelimelik bir halk ağzları lügatini meydana getirme imkânı vermiştir. Halk arasındaki gelenek, görenek, bilmece, masal, tekerleme, atasözü, destan, mani ve türkülerin de derlenmesi 15 bin kadar fiş verilmesine yol açmıştır. Buna ilave olarak halk ağzında cümle kuruluş yolları içinde yapılan bir sentaks anketiyle 4.000 fiş alınmıştır.

---

²⁹ Türk Dili Tetkik Cemiyetinin açmış olduğu ankete yardımcı olmak üzere bütün idari teşkilata bir genelge göndermiştir. Bu genelgenin ayrıntısı için Bk. BCA, Fon Kodu: 30-10-0-0, Yer No: 144-32-15.

Kitaplardan Türk dili varlıkları taranmak üzere ayrı bir çalışma sahası açılmış, kütüphanelerde bulunan eski, yeni, yazma ve basma kitaplardan 285'inden 110'unun taraması tamamlanmıştır. Bu taramaya lügat kitaplarının da dâhil olması, kelimelerin eski ve yeni bütün anlamlarını örneklerle gösterecek Büyük Türk Kamusunun çıkmasının önünü açmıştır.³⁰

Lehçe varlıklarında aynı araştırmayı yapmak üzere birçok lehçe, lügat ve gramer tercüme edilmiş, bir kısmının da tercümesi devam etmiştir. Bunlardan Yakut Lügati ayrıca bastırılmıştır. Bu tercümelerin vereceği kelime zenginlikleri eldeki lügatlarla tamamlanarak bir Türk lehçeleri lügati meydana getirileceği gibi gramer varlıkları üzerine olan araştırmalar da bir mukayeseli lehçeler gramerini ortaya koyabilecektir. Konuşma dilinde yeri olmadığı halde sadece yazı dilinde kullanılan sözlerin daha açık ve anlaşılır konuşma dili sözleriyle karşılanması için önce anket yapılmış, sonra derleme fişleriyle lügat ve kitaplar taranarak bir Tarama Dergisi ortaya konmuştur.³¹

Bu dergide 7.000 den fazla yazı dili sözüne karşı 30.000'e yakın Türk kelimesi vardır. Dergi ve indeksi yeniden tamamlanıp düzeltilerek Türk lehçeler lügati kaynakları arasına alınması planlanmıştır.³²

Ayrıca yazarlara yol göstermek üzere bir de Cep Kılavuzu yapılarak Türk dilinin kelime ve şekil zenginliklerinden yazıları halkın anlayacağı bir yolda yazmak için nasıl faydalanmanın mümkün olduğu gösterilmiştir.

İlk ve Ortaöğretim ders kitaplarında kullanılan terimlerin eldeki dil varlıklarıyla karşılanması çalışmasına da girişilerek bir önceki ders yılı içerisinde 4.000 den fazla terim broşürler halinde öğretmen ve ders kitabı yazarlarının denemelerine sunulmuş, gelen mütalaalar üzerine ekleme ve düzeltme yapılarak bu terimler yeni yılın ders kitaplarında yer almıştır. Bir sonraki yılda da yeniden terim broşürleri basılarak Türk kültür ailesinin denemesine sunulması planlanmıştır. İlk

---

³⁰ Dilmen, "Cumhuriyet Yıllarında Dil Çalışmaları", s. 242.

³¹ Türk Dili Araştırma Kurumu Tarama Dergisini bastırıp yaydıktan sonra bütün vatandaşlara şu üç soruyu sormuştur: 1. Yabancı kelimeler için dergide gösterilenlerden başka Türkçe karşılıklar hatırlıyor musunuz? 2. Dergide gösterilen karşılıklarda yanlışlık görüyor musunuz? 3. Dergide gösterilen karşılıklardan hangisini en uygun ve dile en yakın buluyorsunuz? "Türk Dili Araştırma Kurumunun Bildirisi", *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, C. 5, S. 26, Nisan 1935, s. 85; Ayrıca bu Tarama Dergisi Fasikülü Türk Dili Tetkik Cemiyeti tarafından muallimlere de gönderilmiştir. BCA, Fon Kodu: 180-9-0-0, Yer No: 213-1060-20, Tarih: 03.05.1934.

³² Dilmen, "Cumhuriyet Yıllarında Dil Çalışmaları", s. 242; Atay, *a.g.m.*, s. 2; Türk lehçeleriyle ilgili ayrıntılı bilgi almak için Bk. Hasan Ali, "Türk Dilinin Bölümleri Edebi Lehçeler", *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, C. 1, S. 4, Mayıs 1933, s. 307-312.

ve ortaöğretim terimlerinin arkası alındıktan sonra bunların da bir terimler dergisinde toplanması kararlaştırılmıştır.³³

Atatürk'ün dil inkılabıyla yeni bir çağır açtığı, 26 Eylül 1932'de ülkenin her bölgesinden gelen bin kadar dil uzmanıyla Birinci Türk Dili Kurultayı adıyla bilinen ve Türk devrim tarihinde önemli görülen Dolmabahçe Sarayı'nda yaptığı toplantıda, fikri ile herkesi etkilediği ve çeşitli ülkelerden tebrikler alınıp başarılar dilediği bilinmektedir.³⁴

İkinci Türk Dil Kurultayı (18-23 Ağustos 1934)

İkinci Türk Dil Kurultayının toplanması bir talimat ve program doğrultusunda gerçekleşmiştir. Buna göre;³⁵

1. Bu Kurultayın 18 Ağustos 1934 günü saat 14.00'te İstanbul Dolmabahçe Sarayı'nda açılması planlanmıştır.
2. Kurultay, Türk Dili Tetkik Cemiyetini tesis eden Mustafa Kemal Paşa'nın himaye ve desteği altında faaliyetini yürütecek olup, istediği takdirde katılımı sağlayacaktır.
3. Kurultay, Maarif Vekili ile Türk Dili Tetkik Cemiyet başkanının nutuklarıyla açılıp bir başkan, iki başkan vekili ve dört kâtip seçerek işe başlayacaktır.

---

³³ Dilmen, "Cumhuriyet Yıllarında Dil Çalışmaları", s. 243.

³⁴ Abbas Hilmi, "Dil İnkılabı Münasebetiyle", *İzlerimiz*, S. 2, Yıl: Mayıs 1933, s. 44; Atatürk, Türk Dil Kurumuna kardeş olarak kurduğu Türk Tarih Kurumuyla yeni bir dönemi başlatmıştır. Zira o, Dünya tarihinin ilk kültür ışıklarının Orta Asya'daki Türk anayurdunda parladığını ve oradan göç yollarıyla Ural-İdil boyu, Hint, İran Yaylası, Mezopotamya ovaları, Ön Asya, Ege ve Akdeniz kıyıları, Afrika, Atlas Okyanusu yakaları, Vistül, Ren, Tuna havzaları, Çin ve Amerika'ya yayıldığını ortaya çıkarmıştır. Sosyal yaşam, bilgi ve her türlü kültürün kaynağı belirledikten sonra yeniden dil üzerine dönülebilmiştir. Tarihin verdiği aydınlığa göre yeryüzünde Türk dilinin bir kaynak gibi gözden geçirilmesine başlamak için bu dilin eski varlıklarına kadar derinleşmek ve başka dillerin etimolojilerini araştırarak bunlarla arasındaki bağılıklarını bulmaya çalışmak bu dönemde yapılan çalışmaların başlıca amacını teşkil etmiştir. İbrahim Necmi Dilmen, "Türk Dili Araştırma Kurumu Adına Verilen Aya", *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C. 6, S. 32, Yıl: Birinci Teşrin 1935, s. 81-82.

³⁵ BCA, Fon Kodu: 490-1-0-0, Yer No: 1353-494-2. TDK, *İkinci Türk Dil Kurultayı Tezler Müzakere Zabıtları (18 Ağustos 1934)*, Tıpkıbasım, Ankara, 2024, s. 2; *Türk Dili*, S. 7, Ağustos 1934, s. 1. "İkinci Dil Kurultayı Bugün Saat On Dörtte Açılıyor", *Akşam*, 18 Ağustos 1934, No: 5696, s. 1.

4. Kurultayın idaresi Riyaset Divanına ait olup, bu Divan, Kurultay Başkanı ve Başkan vekilleriyle Cemiyet Umumi Kâtibi ve Kurultay kâtiplerinden teşkil edilecektir.

Planlandığı üzere 18 Ağustos 1934 günü saat 14.00'te İstanbul Dolmabahçe Sarayı'nda toplanan İkinci Türk Dil Kurultayının açılış konuşmasını dönemin Milli Eğitim Bakanı Abidin Bey yapmıştır. Abidin Bey, Büyük Türk milletinin tarihteki yerini, medeniyetler oluşturduğunu, saltanat döneminde karanlıklar içerisinde kalarak uçuruma sürüklendiğini izah ettikten sonra halkın içerisinde çıkan Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Türk Milletini felaketten kurtardığını söyleyerek şöyle demiştir: “Asil Türk milleti ve onun başbuğu arasında bir anlaşma oldu. Bu anlaşmada büyük Türk milletine yükselme yollarını gösterdi. Bu yükselme işinde Türk dili ve Türk tarihi ön safta bulunuyordu.” Abidin Bey harf inkılabının önemine işaret ettikten sonra Türk dilinin herkesin anlayacağı bir dil haline gelmesi ihtiyacından bahsetmiştir. Bu ihtiyaç üzerine Birinci Dil Kurultayının toplandığını beyan ettikten sonra dil Encümeninin iki yıllık faaliyetini anlatarak kurultayı açtığını belirtmiştir.³⁶

Akabinde kürsüye Türk Dili Tetkik Cemiyeti Umumi Kâtibi İbrahim Necmi Bey gelmiştir. Necmi Bey Büyük Millet Meclisi Başkanı Kazım Paşa'nın Kurultay başkanlığına seçilmesini teklif etmesi üzerine bu teklif oybirliği ile kabul edilmiştir. Kazım Paşa alkışlar arasında kürsüye gelerek kurultayın çalışmasından bahseden bir nutuk irat etmiştir. Kazım Paşa'nın bu nutkuna göre; Yazı dili öz Türkçeden ayrılarak bambaşka bir hal almasına rağmen öz Türk dili ulus içinde yaşamaktan alıkonmamıştır. Ancak yaşayan öz Türkçenin arı olarak işlenmediği acı da olsa ortadadır. Dilin sağlam temeli, düzen ve törelere dayanarak işlenmesi, genişletilmesi, üstün bilgi haline getirilmesi gerekir. Birinci kurultayın bu yolda verimli adımı attığını içinden seçtiği umumi merkez heyetinin geceli gündüzlü çalışmasıyla iki yılda ortaya çıkmıştır. Daha şimdiden yabancı sözler atılarak yerlerine öz Türkçe sözler kullanılmaya başlanmıştır. İkinci Kurultay dil işini daha çok ve hızla verimli yola koyacaktır. Kazım Paşa'nın sözlerini tamamlaması ardından Türk dili alanında hizmetleri görülen Reşit Galip ve Sâmih Rif'at Beylerin ölümleri münasebetiyle bir dakikalık saygı duruşu yapılmıştır.³⁷

Seçimlere geçildiğinde Kurultay kâtipliklerine Milli Eğitim Bakanlığı Yayın Müdürü Faik Reşit Bey ile İsmail Müştak ve Refik Ahmet Beyler seçilmiştir.

³⁶ “Kurultay Toplandı, Tezlerin Okunmasına Başlandı”, *Akşam*, 19 Ağustos 1934, No: 5697, s. 1.

³⁷ “Kurultay Toplandı, Tezlerin Okunmasına Başlandı”, *Akşam*, 19 Ağustos 1934, No: 5697, s. 1-2.

Gramer Encümeni, Filoloji Encümeni, İstılahlar Encümeni ve Nizamname Encümeni üyelikleri için ise seçimler yapılmıştır. Bundan sonra Sovyet Akademisinden Kurultayın toplandığı nedeniyle gelen bir telgraf ve İstanbul Belediyesi ile diğer vilayet ve kurumların kurultaya gelen telgrafları okunmuştur. Akabinde ise Türk Dili Tetkik Cemiyeti Umumi Kâtibi İbrahim Necmi Bey kürsüye gelerek Türk Dili Encümeninin faaliyetini anlatmıştır.³⁸

16.20’da açılan ikinci oturumda Ahmet Cevat Bey takriben iki saat süren “Türkçenin Hint Avrupa Diliyle Mukayesesi” adlı tezini okumuştur. Daha sonra zamanın darlığı nedeniyle bu tezlerin bir kısmının bir gün sonra ilmi komisyonlarda incelenmesi için havale edilmesi uygun bulunarak oturum tamamlanmıştır.³⁹

İkinci Türk Dil Kurultayı ikinci toplantısı da bir gün sonra 19 Ağustos 1934’te saat 14.00’te Dolmabahçe Sarayı salonunda gerçekleştirmiştir. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa’nın refakatinde İçişleri Bakanı Şükrü Kaya’nın katılımıyla Kazım Paşa oturumu açmıştır. Kurultay yazmanı İsmail Müştak Bey, önceki celsenin zabıtlarını okumuştur. Bundan sonra Prusya İlim Akademisinden Türk Dili Kurultayına gelen tebrik telgrafı okunmuştur. Akabinde Türk Dili Tetkik Cemiyeti Umumi Kâtibi İbrahim Necmi Bey, toplantıda 34 halkevi delegesinin hazır bulunduğunu, fırkanın hars şubesini teşkil eden Halkevlerinde Türk dili için büyük gayret sarf edildiğini izah etmiştir. Necmi beyin ifadeleri ardından Ahmet Cevat Bey, yarım kalan tezinin tamamlamıştır. Ahmet Cevat Bey’den sonra Saim Ali Bey tezini izah etmiş, akabinde Necmi Bey kürsüye çıkarak tezler hakkında arzu edenin fikrini beyan edebileceğini söylemiştir.⁴⁰

İkinci Türk Dili Kurultayı üçüncü toplantısı 20 Ağustos 1934 Pazartesi günü Dolmabahçe Sarayı salonunda yine Kazım Paşa’nın başkanlığında Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa, Başbakan İsmet Paşa ve İçişleri Bakanı Şükrü Kaya’nın iştirakiyle açılmıştır. Bu oturumda Naim Hazım Bey “Türk Dilinin Sami Dilleriyle Olan Münasebetine Dair” tezini okumuştur. Ardından Eskişehir Milletvekili Yusuf Ziya Bey, “Ural-Altay Dilleriyle Türkçenin Münasebetine Dair” olan tezin ortaya koymuştur.⁴¹

---

³⁸ “Kurultay Toplandı, Tezlerin Okunmasına Başlandı”, *Akşam*, 19 Ağustos 1934, No: 5697, s. 2; Necmeddin Sadak, “Dil Kurultayı”, *Akşam*, 20 Ağustos 1934, No:5698, s.1-2.

³⁹ Kurultay Toplandı, Tezlerin Okunmasına Başlandı”, *Akşam*, 19 Ağustos 1934, No: 5697, s. 2.

⁴⁰ “Kurultayda Dün Mühim İki Tez İzah Edildi”, *Akşam*, 20 Ağustos 1934, No:5698, s.1.

⁴¹ “Kurultayda Dün de Kıymetli Tezler Okundu”, *Akşam*, 21 Ağustos 1934, No: 5699, s. 1-2.

Cumhuriyet Döneminde Dil Politikası (1923-1938)

Kurultayın 21 Ağustos Salı günü saat 14.00'teki oturumunu yine Kazım Paşa açmıştır. Akabinde Prof. Dr. Reşit Rahmeti Bey kürsüde “Uygurca” hakkında bir tez sunmuştur. Bu tezinde dil araştırmalarında en doğru metodun ana dil olan Uygurcaya doğru gitmek olduğunu anlatmıştır. Rahmeti Bey'den sonra söz alan Tahsin Ömer Bey, “Meksika'daki Maya Dili Hakkında İncelemelerini” anlatarak bu dilde yüzden fazla Türkçe kelime bulunduğunu belirtmiştir. İkinci celsede Zeki ve Şevket Aziz Beyler, Saim Ali Bey'in tezi hakkında değerlendirmede bulduktan sonra Bedros Efendi'nin “Türkçenin Ermeni Dili Üzerindeki Tesiri” ile ilgili tezi okunmuştur. Daha sonra Sovyet Ulum Akademisi üyelerinden Profesör Mesconinof tezini ileri sürerek konuşmasını tamamlamıştır. Mesconinof'un ardından Profesör Martayan kürsüye yönelerek söz almıştır. Martayan Türk dilinin ana dil olduğunu söyledikten sonra dil tetkiklerinden bahsetmiş, geleceğin çocuklarının bu bilgiye önem vermelerini tavsiye etmiştir. Martayan Beyin ardından Breslav Üniversitesi Türkiyat Ordinaryüsü Profesör Giese “Hint-Cermen Dili ile Türkçeden” bazı örnekler vererek açıklamalar yapmıştır.⁴²

22 Ağustos Çarşamba günü saat 14.00'te yapılan oturumda Ticaret Mektebi Profesörlerinden Hakkı Nezih Bey kürsüye gelerek “Dillerin Menşei ve Türk Dili Hakkında” tezini izah etmiştir. Saat ikide başlayan bu bilgilendirme üç buçuğa kadar sürmüştür. On dakikalık aradan sonra Mühendis Mektebi Profesörlerinden Salih Murat Bey, “Fizik Bakımından Dil” tezi hakkında bilgi vermiştir. Yine on dakikalık aradan sonra kürsüye Sovyet İlim Akademisi üyelerinden Profesör Samoyloviç gelmiştir. Samoyloviç'in “Cuci Ulusu Edebi Dili” adını taşıyan tezi dört kısma ayrılmıştır. Ardından Akademiler Kumandanı Ali Fuat Paşa “Askerlik İstılahları” adlı tezini sunmuştur.⁴³

Türk Dili İkinci Kurultayı 23 Ağustos Perşembe günü Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa, Başbakan İsmet Paşa ve İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın iştirakiyle son oturumunu gerçekleştirmiştir. Bolu Milletvekili Hasan Cemil Bey kürsüye gelerek Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti adına kurultayı selamlamıştır. Akabinde Türk dilinin tarihin çeşitli devirlerindeki hâkim mevkiini izah etmiştir. On dakikalık aradan sonra seçimler yapılmıştır. Verilen bir önerge ile Erzincan Milletvekili Saffet Bey, Türk Dili Tetkik Cemiyeti Başkanlığına seçilmiştir. Umumi kâtipliğe İbrahim Necmi Bey, muhasebeciliğe Besim Atalay Bey seçilmiştir. Üyeliklere ise Çanakkale Milletvekili Ahmet Cevat Bey, Ordu

---

⁴² “Rus Alimi ve Alman Profesörü Dün Tezlerini İzah Etiler”, *Akşam*, 22 Ağustos 1934, No: 5700, s. 1-2.

⁴³ “Tezlerin İzahı Bitti, Bugün Son Celse Akdedilecek”, *Akşam*, 23 Ağustos 1934, No: 5701, s. 1-2.

Milletvekili Ali Canip Bey, Urfa Milletvekili Hasan Reşit Bey, Konya Milletvekilleri Naim Hazım Bey, Refet Bey ile Mardin Milletvekili Yakup Kadri Bey seçilmiştir. Son olarak Türk Dili Tetkik Cemiyeti Başkanı kürsüye gelerek seçilmesinden dolayı kurultay heyetine saygılarını sunmuştur. Bundan sonra kurultay başkanı Kazım Paşa söz alarak oturumun kapandığını söylemiştir.⁴⁴

Üçüncü Dil Kurultayı (24-31 Ağustos 1936)

Üçüncü Dil Kurultayı 24 Ağustos 1936 Pazartesi günü saat 14.00'te Dolmabahçe Sarayı'nın ön salonunda açılmıştır.⁴⁵ Kurultaya Cumhurbaşkanı Atatürk, Başbakan İnönü, Londra Büyükelçisi Ali Fethi Bey, sayımlar, generaller, âlimler, yazarlar ve gazeteciler katılmıştır. Kurultaya ayrıca Sovyet Rusya, Fransa, Japonya, İtalya ve Polonya gibi yabancı ülkelerden 15 kadar dil bilimcisi iştirak etmiştir. Türk Dil Kurumu Başkanı ve aynı zamanda Kültür Bakanı olan B. Saffet Arıkan bir açılış konuşması yapmıştır. Ardından Kurultay Başkanlığına seçilen B. Saffet Arıkan teşekkürlerini arz ettikten sonra seçimlere geçilerek iki asbaşkanlığa Afet İnan ile Kamutay Asbaşkanı Nuri Conker, sekreterliklere Esmâ Nayman, İsmail Müştak, Faik Reşit ve Zerrin Dilmen seçilmiştir.⁴⁶

Afet İnan Kurultayda yaptığı konuşmada; “Türk İnkılabının her cephesinde olduğu gibi dil hareketlerinde de Türk kadınına yer vermesindeki ince dikkat Türk kadınlığının kurultaya saygınlığını bir kat daha artırmıştır” demiştir.⁴⁷ Daha sonra Türk Dil Kurumu Genel Sekreteri B. İbrahim Necmi iki yıllık çalışma raporunu okumuştur. Bu raporda 1934-1936 yılları arasındaki çalışma faaliyetini, Türk dilinin konuşma diline yaklaşması için yapılan çabaları ortaya koymuştur. Ardından ikinci celsede çeşitli komisyonlara seçimler yapılmıştır. Bu komisyonlar: Güneş-Dil Komisyonu, Terimler Komisyonu, Tüzük Komisyonu, Lügat Komisyonu, Gramer Komisyonu, Bütçe Komisyonu ve Dilergeler Komisyonudur. Bundan sonra Profesör Yusuf Ziya, “Güneş-Dil Teorisi” hakkında tezini okumuştur.⁴⁸

25 Ağustos 1936 Salı günü saat 14.00'te Dolmabahçe Sarayı'nın büyük salonunda başlayan Üçüncü Dil Kurultayının ikinci toplantısını Afet İnan

---

⁴⁴ “Kurultay Dün Müzakeresini Bitirdi, İntihap Yapıldı”, *Akşam*, 24 Ağustos 1934, No: 5702, s. 1.

⁴⁵ “Dil Kurultayı Bugün Öğleden Sonra Dolmabahçe Sarayında Toplanıyor”, *Akşam*, 24 Ağustos 1936, No: 6412, s. 1-2.

⁴⁶ Necmeddin Sadak, “Üçüncü Dil Kurultayı Dün Açıldı Komisyonlar Seçildi”, *Akşam*, 25 Ağustos 1936, No: 6413, s. 1,4.

⁴⁷ TDK, *Üçüncü Türk Dil Kurultayı Tezler Müzakere Zabıtları (24-31 Ağustos 1936)*, Tıpkıbasım, 2024, s. 6.

⁴⁸ Sadak, *a.g.m.*, s. 4.

Cumhuriyet Döneminde Dil Politikası (1923-1938)

açmıştır. Geçen oturumun zaptı ve çeşitli telgrafların okunması ardından Türk Dil Kurumu Genel Sekreteri İbrahim Necmi Dilmen “Güneş Dil Teorisinin Ana Hatları” adlı tezini sunmuştur.⁴⁹

26 Ağustos 1936 Çarşamba günü Saat 14.00’te toplanan Kurultayda Asbaşkan B. Nuri Conker oturumu açmıştır. Akabinde Profesör Hasan Reşit Tangut “Güneş Dil Teorisine Göre Pankronik Usulle ve Paleo Sosyolojik Dil Tetkikleri” adlı tezinin okumuştur.⁵⁰

Üçüncü Dil Kurultayının dördüncü toplantısı 27 Ağustos 1936 Perşembe günü saat 14.00’te Kurultay Başkanı Saffet Arıkan tarafından açılmıştır. Naim Onat’ın sunduğu tezinden sonra ikinci celsede Ahmet Cevat Emre “Pratik Çözümüne Yol Bulunmamış Olan Terminoloji ve İstilahlar Meselesine” eğilmiştir. Akabinde Profesör Abdulkadir İnan “(V+K) Kanunu” adlı tezini sunmuştur. İnan’dan sonra İsmail Müştak Mayakon “Muhtelif Manalara Gelen ve Muhtelif Manada Kelimeler Yaratan Sözlerin İncelenmesi” adlı tezini ileri sürmüştür.⁵¹

Üçüncü Dil Kurultayının beşinci toplantısı 28 Ağustos 1936 Cuma günü saat 14.00’te Kurultay Asbaşkanı Nuri Conker tarafından açılmıştır. Açılışın hemen ardından B. Agop Dilaçar tarafından “Güneş Dil Teorisinin Antropoloji” adlı tez ileri sürülmüştür. M. Ali Agakay ise “Güneş Dil Teorisi Karşısında Grek Dilinin Bazı Hususiyetleri” hakkında tezi okumuştur. Ardından Hami Danişment’in tezinin savunmasından sonra Türk Dil Kurumu adına verilen tezlerin okunması tamamlanmıştır.⁵²

Üçüncü Dil Kurultayının altıncı toplantısı, 29 Ağustos 1936 Cumartesi günü saat 14.00’te Kurultay Asbaşkanı Afet İnan tarafından açılmıştır. Açılışın hemen ardından Atina Üniversitesi Profesörlerinden M.G. Anagnostopulos söz alıp Kurultayla ilgili fikirlerini sunmuştur. Ardından Paris Şark Dilleri Okulu Türkçe Profesörü Jan Deny “Türkçede “ler” edatının Menşei” konulu tezini okumuştur. İstanbul Darülfünunu’nun eski profesörlerinden Alman Türkoloğu Dr. Giese’de düşüncelerini ortaya koyduktan sonra Bulgar Millî Kütüphanesi Şark Kısmı Uzmanı Dr. Miatef kürsüye gelerek kurultayla ilgili fikirlerini dile getirmiştir. Miatef’in ardından Fransız Sümerolog’u Hilaire’de Barton “Dillerin Menşei” adlı

---

⁴⁹ “Kurultayda Dün İbrahim Necmi Dilmen Tezini İzah Etti”, *Akşam*, 26 Ağustos 1936, No: 6414, s. 1,4.

⁵⁰ “Güneş Dil Teorisi Dil Tetkik İlmini Hakiki Mecrasına Sokabilecektir”, *Akşam*, 27 Ağustos 1936, No: 6415, s. 1,4.

⁵¹ “Kurultayın Dördüncü Günü Dört Tez İzah Edildi, Bugün Toplantıya Devam Edilecek”, *Akşam*, 28 Ağustos 1936, No: 6416, s. 1,5.

⁵² “Dil Kurultayında Dün de Üç Tez Okundu”, *Akşam*, 29 Ağustos 1936, No: 6417, s. 1,4.

bir tez ileri sürmüştür. Bu tezdten sonra İngiliz alimi Sir Denison Ros, Çin, Tibet, Moğol ve Türk lehçelerinin geçirdiği tekamül safhalarından bahsetmiştir.⁵³

Söz alan diğer yabancı ilim adamları ardından Sovyet Ulum Akademisi delegasyonu adına Prof. Samoyloviç tezini ileri sürmüştür. Bu tezde ülkesinin Türkiye'nin ekonomik ve kültürel hayatta elde ettiği başarıları samimiyetle takip ettiğini, iki ülkenin ilim, fen ve sanat alanında elbirliğiyle çalışmasına büyük önem verildiğini belirtmiştir. Son olarak kürsüye gelen Viyanalı Profesör Kevergiç, Güneş-Dil Teorisi hakkında düşüncelerinin ortaya koyarken şöyle demiştir: “Güneş-Dil Teorisi münasebetiyle toplanan bu dilcilik kongresi bütün insan tekellümünün esasını ciddi bir şekilde münakaşa edebilmek için müstesna bir fırsat vermektedir.”⁵⁴

Üçüncü Dil Kurultayının yedinci ve son toplantısı 31 Ağustos 1936 Pazartesi günü Maarif Vekili Saffet Arıkan'ın başkanlığı altında yapılmıştır. Bu süreçte Kurultay komisyonlarınca gerçekleştirilen değişikliklere göre komisyonların ana tüzüğü ve çalışma projeleri okunmuştur. Daha sonra Güneş-Dil Dil Teorisi ve Dil Karşılaştırmaları Komisyonunun raporu okunmuştur. Komisyon Türk ve yabancı dil bilimcilerin karşılıklı görüş alışverişini göz önüne getirerek şu sonuçlara varmıştır: ⁵⁵

1. Güneş Dil Teorisi dil bilimi dünyasında devrim yapabilecek orijinal ve derin bir teoridir.
2. Bu teori aynı zamanda antropoloji, arkeoloji gibi ilimlerle de ilgilidir.
3. Şimdiye kadar klasik dil bilimi güneşin insan dilinin kökeni üzerindeki etkilerini ihmal etmiştir.
4. Güneş- Dil Teorisinin belgelenmesinde Türk âlimlerinin mesaisi büyük ve önemlidir.
5. Komisyonda bulunan yabancı dil bilimcilerin bir kısmı Güneş Dil Teorisini kabul etmekle birlikte diğerleri bunun üzerinde biraz daha durup, derinleşerek neticelendirmeyi uygun görmüştür.
6. Komisyonun yerli ve yabancı üyeleri Dördüncü Dil Kurultayının toplanmasına kadar olan süreçte Güneş Dil Teorisiyle ilgili incelemelerinde işbirliği içerisinde yer alacaklardır.

---

⁵³ “Ecnebi Âlimler Kurultayda Tezlerini İzah Etiler”, *Akşam*, 30 Ağustos 1936, No: 6418, s. 1,8.

⁵⁴ “Ecnebi Âlimler Kurultayda Tezlerini İzah Etiler”, *Akşam*, 30 Ağustos 1936, No: 6418, s. 8.

⁵⁵ “Dil Kurultayı Dün Mesaisini Bitirdi”, *Akşam*, 1 Eylül 1936, No: 6420, s. 1-4.

Kabul edilen ana tüzüğün 9. ve 10. maddeleri gereğince yapılan merkez kurulu seçimlerinin ardından Kurultay çalışmalarını sonlandırmıştır.

Güneş Dil Teorisi

Güneş Dil Teorisinin Tarihî Geçmişi

Güneş Dil Teorisinin ortaya çıkışı çok eski zamanlara kadar gitmiştir. İlk insan anlayışının ana objesi olarak büyük ışık, hararet ve hayat kaynağı güneşi göstermiştir. Güneş yalnız gök kubbe içerisinde parlayan bir ışık olarak değil, insan ruh ve şuurunun ihtiyacını karşılayan bir ana totem olarak tanıtıldığı “ağ”dır ki insanlığın *Güneş Kültü* ve *Güneş Dili* vücut bulmuştur.⁵⁶

Güneş Dil Teorisi, Türk dilciliğinin yanı sıra dünya dilciliğinin üzerine yeni bir ışık saçan yüksek bir buluş olmuştur. Bu buluşun genişliğini ölçmek için şunu düşünmek yeterlidir ki Güneş Dil Teorisinin kanunları herhangi bir dilin kelimesi üzerine tatbik edilmişse en küçük bir sarsıntı bile ortaya koymamıştır. Bu dil teorisinin başlıca görüşü, Türk dilinin yeryüzündeki bütün dillerin kültürel sözlerinin ana kaynağı olduğunu inkâr götürmez bir surette ortaya koymuştur. Bu teorinin Avrupa dil bilgisinde bulunmamış olmasının nedeni Avrupalı araştırmacıların dillerin orijini üzerine yapılan çalışmalarına Türkçeyi dâhil etmemeleridir.⁵⁷

Güneş kültü son devir tarım kültürüne bağlı olarak ele alınmasına rağmen Üçüncü Dil Kurultayında farklı bir yaklaşımla değerlendirilmiştir. Bu kurultayda Rus bilginlerinin verdiği bilgiye göre; 1936’da Kuzey Denizi sahillerinde paleolitik dönemden kalma güneş kültüne ait resimlerin keşfedilmesi avcılık döneminde de bu kültürün var olduğunu kanıtlamıştır. Sovyet Fen Heyeti tarafından Kuzey Yakutistan’ın Turuhan mntıkasında yapılan incelemeler *Güneş Kültünün* çok eski döneme ait bir kült olduğunu ortaya koymuştur. Bu heyete ait bilginlerden A. A. Popov’un aynı yılda İlimler Akademisi tarafından yayınlanan *Tavgıylılar* adlı eserinde şu satırlara yer verilmiştir:⁵⁸

“Dolgan⁵⁹ kabilesiyle karışık yaşayan Tavgıylar incelemeye değer bir etnoğrafik zümre olmuştur. Bunlar arasında Dolgan dilini bilenler olduğu gibi Dolganlar arasında da bunların dilini güzel konuşanlar bulunmaktadır. Tavgıylılar tip ve

⁵⁶ İbrahim Necmi Dilmen, “Güneş-Dil Teorisi Üzerine Birkaç Soru ve Cevapları”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C. 7, S. 39, Yıl: Mayıs 1936, s. 179.

⁵⁷ İbrahim Necmi Dilmen, “Güneş-Dil Teorisinin Ana Kanunları ve Analiz Yolları”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C. 7, S. 38, Yıl: Nisan 1936, s. 88.

⁵⁸ Abdülkadir İnan, “Güneş-Dil Teorisi Üzerine Notlar”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C. 8, S. 44, Yıl: Birinciteşrin 1936, s. 143-144.

⁵⁹ Yakutların bir şubesi.

kültür itibariyle çevresindeki kabilelerden farklılık arz ederken, ekonomik olarak geri durumdadır. Bunlar Kuzey Kutbuna yakın Taymır adasında evcilleştirilen Ren Geyiği ve köpekten oluşan hayvanlarla 615 kişi halde yaşamaktadır. Tavgyılılar elem ve ıstırap saatlerinde sadece güneşe ibadet eder, hasta olurlarsa ona beyaz geyik adak ederler. Dualarının kabul edildiğine inanırlarsa beyaz geyiği kesip ziyafet yaparlar. Kurbanlığın derisini güneş görebilecek yerlerdeki ağaca asarlarsa şaman bunun etinden yemez. Her yıl sonbaharda yani güneşin birkaç gün için kaybolacağı günlerde her aile güneşe beyaz geyik adar ve salıverir. Bu geyiğin en iyi hayvan olması şarttır. Zira bunların sol yanına güneş resmi yapılır ve bu hayvanlar avlanamaz.”

1930’lu yıllarda yapılan araştırmalara göre geyik ve güneş kültü birbirine sıkıca bağlı olmuştur. Bir şaman ayininde okunan duada “Biz yabancı değiliz güneş kavmiyiz, sizin evladınız denilmiştir.”⁶⁰

İlk insanın yaratılan her nesne ve canlıdan üstün tuttuğu anlayış güneş olmuştur. Güneşi inceleyerek onun özellik ve hareketlerinden maddi, ruhi ve fikri mefhumlara intikale başlamıştır. Böylece güneş ve hareketinden aldıkları mefhumlar şunlardır:⁶¹

1. Güneşin kendisi; esas, sahip, Allah, efendi, yükseklik, büyüklük, çokluk, kuvvet, kudret.
2. Güneşin saçtığı ışık, aydınlık parlaklık.
3. Güneşin verdiği sıcaklık, ateş.
4. Hareket, imtidat, zaman, mesafe, yer, kara, toprak, gıda, hayat, büyüme, çoğalma.
5. Renk, su
6. Ses, söz

İlk insanlar, bütün bu maddi ve fikri varlıkları güneşe verdikleri isim ile anlatmıştır. Sonraları kendilerini *ben*, *ego* anlayışından çıkan bütün düşünceleri ve nihayet belirledikleri bütün objeleri de taptıkları güneş ve güneşten çıkan türlü mefhumların yerine koyarak bu adın anlamını genişletmiştir. Bu suretle ilk insan dil denilen varlığı meydana getirebilmek için güneşi idrak kabiliyetinden başlayarak ondan aldığı mefhumları genişletme ve anlatma çabasına girmiştir. Dil

---

⁶⁰ İnan, *a.g.m.*, s. 144.

⁶¹ “Güneş Dil Teorisi”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C. 6, S. 35, Yıl: İkinci Kanun 1936, s. 331; “Üçüncü Dil Kurultayı”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C. 7, S. 41, Yıl: Temmuz 1936 s. 400.

bu çabanın neticesinde teşkil edilmiştir. Bu nedenle Türk dilinin etimoloji, morfoloji ve fonetik tekâmülünü anlatan filolojiye Güneş Dil Teorisi denmiştir.⁶²

Lengüistik ve filoloji dünyasına ışık veren *Güneş Dil Teorisi* insanoğlunun yeryüzünde anlayıp anlatmak ihtiyacı duyduğu telakkinin güneş olduğu prensibinden yola çıkarak ortaya atılmıştır. Türkler nasıl yeryüzüne ilk kültür ışıkları getiren milletse Türk dili de yalnız İndo Avrupa dillerinin değil bütün dillerin ana kaynağı olmuştur. Bu suretle Güneş Dil Teorisi Türkçenin başka dillere ana kaynak olduğunu şüphe bırakmaz bir açıklık kazandırmıştır. Bu teorinin yeryüzü dilciliğine parlaklık getirerek dil ilmini geniş ve yaygın bir esasa bağlamıştır. Buna ilave olarak öz dil çalışmalarını ileri götürüp konuşma ve yazı dillerinin darlığa düşmeden birbirine yaklaştırılmasına da yararlı hale getireceği düşünülmüştür. Güneş Dil Teorisi kültür, teknik ve felsefede ileri milletlerin anlatabildiklerini karşılıksız bırakmamak imkânını vermekle dil davasında Türk dilcilerine büyük kolaylık ve enginlik kazandırmıştır.⁶³

Bütün bu araştırmalar Türk dilinin yerini belirten ve genel dilbilgisini yeni ve doğru bir yola götüren büyük bir buluşla da onurlandırılmıştır. Güneş gibi parlak verimden biri olan bu buluş *Güneş Dil Teorisi* adı altında dilbilgisine mal olmuştur. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Türkoloji kürsüsü derslerine mihver olan bu teori Üçüncü Dil Kurultayı ile İkinci Tarih Kongresinde yerli ve yabancı bilginlerin gözü önüne getirilmiş, 1936'da Bükreş'te toplanan Beynelmül Preistorik Arkeoloji ve Antropoloji Kongresine de sunulmuştur.⁶⁴

Güneş Dil Teorisi, dilin orijini ve sesle anlamın ilgisi gibi lengüistik esaslara dayanmıştır. Ayrıca tarih öncesi devirlerde ilk neolitik medeniyetin doğuş yeri ile bu medeniyeti oluşturanların inançları ve bunun dille bağlantısını gösteren prehistorik, arkeolojik, sosyolojik, antropolojik ve etnolojik bilgilere dayanmıştır.⁶⁵

İlk neolitik medeniyetin doğduğu Orta Asya'daki Türk yurdunda hâkim unsur Güneş kültü olmuştur. O dönem insanları ses dilini güneşe ad vermek üzere kullanıp buna ağ sesini tahsis etmiştir. Bütün ana anlamlar ilk totem olan Güneş

---

⁶² Anadolu'nun güney ve doğusunda konuşulan dillerin aslının ne olduğuyla ilgili bilgi almak için Bk. Kadri Kemal, "Anadolu'nun Doğusunda Dil Meselesi", *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, C. 1, S. 5, Yıl: Haziran 1933 s. 404-407.

⁶³ İbrahim Necmi Dilmen, "Güneş Dil Teorisinin Esasları", *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C. 6, S. 35, Yıl: İkinci Kanun 1936, s. 329-330; Özlem Şendeniz, "Erken Cumhuriyet Dönemi Dil Politikaları: Güneş Dil Teorisinin Türk Basınında Yansımaları", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S. 20, Yıl: 10, Güz 2014, s. 317.

⁶⁴ Dilmen, "Cumhuriyet Yıllarında Dil Çalışmaları", s. 243.

⁶⁵ Dilmen, "Cumhuriyet Yıllarında Dil Çalışmaları", s. 243.

mefhumundan, bütün kültür dili kelimeleri de bunu anlatan *ağ* ana kökünden çıkmıştır.⁶⁶

Ana kökteki anlam zaman ile *kuvvet, kudret, sahiplik, efendilik, Allah, varlık, ışık, parlaklık, aydınlık, zekâ, hararet, ateş, heyecan, sevgi, hareket, mesafe, zaman, mekân, bulut, hayat, toprak, su, renk, ses ve söz* gibi mefhumlara yayılmıştır. Mefhumlar çoğalırken, onların nüanslarını anlatmaya yarayacak sesler de artmıştır. Vokaller daha çok fonetik bir rol aldıkları halde konsonlar semantik ödevler yüklenmiştir. Bunlardan kimisi *y, k, g, h, v, b, m, p, f* gibi ana anlamı temsil etmek, bir süje veya objede tecelli ettirmek, kelimeyi tayin ve ifade ile isimlendirmek görevini yerine getirmiştir. Kimisi *t, d* gibi kelimeye yapıcılık, yaptırıcılık, yapılış, olmaklık anlamlarını, kimisi *r* gibi takarrür ve temerküz anlamını vermiştir. Birçoğu da *n, s, ş, c, ç, z, j, l* gibi kafada fikirleri birbirine bağlayan saha anlamlarını almıştır.⁶⁷

Bu iki prensibin verdiği neticeler dilbilgisini yeni bir yargıya götürmüştür. Zira Güneş-dil analizleri bir kelimenin neden dolayı hangi manaya geldiğini izah etmiştir. Ayrıca dillerdeki kültür bağlarını ana Türk diline doğru götürerek kültür ve dilin ana orijini muammasını çözmüştür. Aynı veya birbirine yakın anlamların ana Türk dilindeki şekilleri bu analizlerle bütün kültür dillerinde de bulununca bu orijinin ilkel Türklükte saklı olduğu hakikati de meydana çıkmıştır. ⁶⁸ Böylece Cumhuriyetin ilk on beş yılında Arap ve Fars kelimelerden birçoğu ile terkipler bırakılırken, Türk diliyle yazan sanatkar ve muharrirlere zengin malzemeyi temin için Türk lehçeleri ciddi bir ilmî incelemeye tabi tutulmuştur.⁶⁹

Bu dönemde Halkevlerinin dokuz kolundan ilkinin teşkil eden Dil Edebiyat ve Tarih Koluna dil alanı gelişigüzel değil, sarıh bir maksatla ilave edilmiş, Türk dilinin geliştirilmesi için çalışmalara ihtiyaç duyulduğu tespit edilmiştir.⁷⁰

---

⁶⁶ İbrahim Necmi Dilmen, “Güneş Dil Teorisinin Kaynakları ve Ana Hatları”, *Kızılay*, No: 185, 28 Birinci Kanun 1935, s. 6; Dilmen, “Cumhuriyet Yıllarında Dil Çalışmaları”, s. 243.

⁶⁷ Dilmen, “Cumhuriyet Yıllarında Dil Çalışmaları”, s. 243-244.

⁶⁸ Dilmen, “Cumhuriyet Yıllarında Dil Çalışmaları”, s. 244.

⁶⁹ Nahid Sırrı, “Cumhuriyet Devrinde Türk Edebiyatı”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C. 12, S. 69, Yıl: İkinciteşrin 1938, s. 281; Necip Ali, “Türk Dili ve Türk Müziği”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C. 4, S. 22, Yıl: Birinci Kanun 1934, s. 246.

⁷⁰ Yaşar Nabi, “Halkevlerinin Dil, Tarih ve Edebiyat Yolundaki Çalışmaları”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C. 13, S. 73, Yıl: Mart 1939, s. 44-45; Kâzım Nami, “Türk Edebiyatına Bir Bakış”, *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, C. 3, S. 14, Yıl: Nisan 1934, s. 122; Bu kol Elaziz’deki bütün ilçelere bağlı 3.000 köy adının öz Türkçe karşılığını bularak bir dergi halinde saptamıştır. “Dil, Edebiyat, Tarih Komitesi”, *Altan*, S. 13, Yıl: 2, 23 Şubat 1936, s. 4.

Türkiye’de dil davası iki şekilde ele alınmıştır; Biri tarihidir. Nasıl Türk milleti kaynak millet işlevini yerine getirmişse Türkçe de kaynak dil olmuştur. Yıllardan beri milli tarih hakkında yanlış kanaatler düzeltilmeye çalışılmışsa dil davasının da hakikatini başkalarına anlatmak zarureti ortaya çıkmıştır. İkincisi Türk dilini Batı medeniyetinin ileri bir ilim ve sanat dili olarak inkişaf ettirmektir.⁷¹

Dünya üzerindeki dillerin köken olarak Türkçeye dayandığını savunan ve bunu ispatlamaya çalışan bu teoriden ilerleyen zamanlarda vazgeçilmiş, yaşayan dile geri dönmüştür.

SONUÇ

Bilinen tarihten beri devlet nezdinde üzerinde önemli çalışmalar yapılmayan Türk dili, Gazi Mustafa Kemal Atatürk döneminde hak ettiği değeri görmeye başlamıştır. Dil çalışmalarındaki önemli adım, Kasım 1928’de Latin harfleri temeline dayalı Türk alfabesinin kabulüyle başlamıştır. Yalnız Türk seslerini belirleyen şekillerden oluşan yeni alfabe, Türk milletinin eski kültür çerçevesinden çıkıp yeni bir kültür çevresine girmesi anlamına gelmiştir. Bu alfabenin kabulüyle Doğu kültüründen ayrılıp Batı kültürüne dâhil olma iradesi gösterilmiştir.

Türk dilinin öz zenginlik ve güzelliğini ortaya koyarak onu dünya dilleri arasında değerine yaraşır yüksekliğe taşımak amacıyla 12 Temmuz 1932’de Atatürk’ün talimatıyla Türk Dili Tetkik Cemiyeti teşkil edilmiştir. Bu cemiyet, kuruluş amacına ulaşmak için ilmî görüşmelerde bulunacak, Türk dilinin ihtiyaçlarını tespit edecek, derlemeler yaptıracak ve bunları yayınlamaya çalışacaktır. Ayrıca Türk Dili Tetkik Cemiyetinin hedefleri arasında yazı dilinin konuşma diline yaklaştırılması ve Türk dilini kendi lehçeleri ve dil gruplarıyla olan ilişkilerinin incelenmesi de yer almıştır.

Türkçenin bütün meselelerini görüşmek üzere Birinci Dil Kurultayı Türk Dili Tetkik Cemiyetinin kuruluşundan birkaç ay sonra binin üzerinde kişinin katılımıyla 26 Eylül 1932’de Dolmabahçe Sarayı’nda düzenlenmiştir. Bu kurultayda Türk dilinin eskiliği üzerinde tezler öne sürülerek tartışılmıştır. Birinci Dil Kurultayının sonucunda; Türk Dil Kurumunun çalışma ilkeleri, Türkçenin kendi güzelliğini meydana çıkaracak çalışmalar yapılarak onu, dünya dilleri arasında değerine yaraşır seviyeye ulaştırması olarak belirlenmiştir. Kurumun bunları gerçekleştirmek için yapacağı çalışmalar ise Türkçe terimler ve Türk lehçeleri sözlüğünün hazırlanması olmuştur. Ayrıca Türk dil bilgisinin

---

⁷¹ Atay, *a.g.m.*, s. 1.

hazırlanması, Türkçenin eklerinin araştırılarak tarihî gramerinin yazılması, Hint-Avrupa, Sümer, Eti ve Sami dilleriyle karşılaştırmalar yapılması, dış ülkelerde Türkçe ile ilgili yapılan çalışmaların Türkçeye çevrilip yayınlanması çalışmaları da yürütülmüştür. Kurum, bunları gerçekleştirmek için Dil Bilgisi Kolu, Terim Kolu, Yayın Kolu, Derleme Kolu, Dil Bilim ve Filoloji Kolu gibi çeşitli kollar kurmuştur. Ayrıca Birinci Türk Dil Kurultayının yapıldığı tarihin dil bayramı olarak kutlanması ve kurultayların da her iki yılda bir gerçekleştirilmesi kararı alınırken kamuoyu da, radyo ve basın aracılığı ile bilgilendirilmiştir.

Başka ülkelerden Türkologların da katılımıyla 18 Ağustos 1934'te Dolmabahçe Sarayı'nda toplanan İkinci Kurultay ise altı gün sürmüştür. Yeni tezlerin de ortaya atıldığı bu kurultayda daha çok terimler üzerinde durulmuştur. Terimlerin Türkçe köklerden türetilmesi konusunda birleşilmiştir. Bunun mümkün olmadığı durumlarda ise batı dillerinin kaynaklarından alınacak olan kelimelerin Türk dilinin ses yapısına uydurulması teklif edilmiştir. Böylece dilde tasfiyecilik ve özleştirmecilik başlamıştır.

24 Ağustos 1936'da Dolmabahçe Sarayı'nda toplanan Üçüncü Dil Kurultayına dış ülkelerden 13 Türkolog katılmıştır. Bu kurultayın esas konusu Güneş-Dil Teorisi olmuştur. Güneş Dil Teorisi, dilin orijini ve sesle anlamın ilgisi gibi lengüistik esaslara dayanmıştır. Mustafa Kemal Atatürk tarafından desteklenen ve bizzat geliştirilen bu teoriye göre Türkçe dünya tarihindeki ilk dillerden biri olmuştur. Bu teori, kurultayda Rus bilginleri tarafından Kuzey Denizi sahillerinde paleolitik dönemden kalma güneş kültüne ait resimlerin keşfedilmesi ve Kuzey Yakutistan'ın Turuhan mıntığında yapılan incelemelerde *Güneş kültürünün* çok eski döneme ait bir kült olduğunun ortaya konulmasıyla desteklenmiştir. Ayrıca bu kurultayın sonunda tasfiyecilik ve özleştirmecilikten vazgeçilmiş, yaşayan Türkçeye dönülmüştür.

Netice itibariyle Cumhuriyetin ilk on beş yılında yapılan dil çalışmaları, Türk dilinin kendi benliğini kazanmasında önemli bir rol oynamıştır. Bunda dilin geliştirilip, güzelleştirilerek, milletin ve çağın ihtiyaçlarına cevap verecek duruma getirilmesi ve dünya dilleri arasında hak ettiği değeri almasında önemli faaliyetlerin yürütülmesi etkili olmuştur.

KAYNAKÇA / REFERENCES

Abbas Hilmi.(1933.). Dil inkılabı münasebetiyle. *İzlerimiz*, 2, 44.

Alfabe tedrisatı hakkında anket (15 Şubat 1931). *Muallimler Mecmuası*, 8(16), 161-165.

Cumhuriyet Döneminde Dil Politikası (1923-1938)

- Atay, Falih Rıfki. (1936). Dil kurultayı. *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 8(43), 1-2.
- Baş, Ö., & Temizyürek, F. (2022). Cumhuriyet dönemi Türk dili politikaları. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 29, 88-100.
- Dil bayramı, büyük ekonomik plan. (İlk Teşrin 1938). *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 12(68), 177.
- Dil, edebiyat, tarih komitesi (23 Şubat 1936). *Altan*, 13, 4.
- Dilmen, İ. N. (1933). Türk dili tetkik cemiyeti bir yıl içinde ne yaptı. *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, 2(9), 186-190.
- Dilmen, İ. N. (1934). İkinci dil kurultayına doğru. *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, 3(18), 409-412.
- Dilmen, İ. N. (1935). Güneş dil teorisinin kaynakları ve ana hatları. *Kızılay*, 1-6.
- Dilmen, İ. N. (1935). Türk dili araştırma kurumu adına verilen ayta. *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 6(32), 81-86.
- Dilmen, İbrahim Necmi. (1936). Güneş dil teorisinin esasları. *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 6(35), 329-330.
- Dilmen, İ. N. (1936). Güneş-dil teorisinin ana kanunları ve analiz yolları. *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 7(38), 88-95.
- Dilmen, İ. N. (1936). Güneş-dil teorisi üzerine birkaç soru ve cevapları. *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 7(39), 178-183.
- Dilmen, İ. N. (1938). Cumhuriyet yıllarında dil çalışmaları. *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 12(69), 239-244.
- Gedik, D. (2022). Cumhuriyetten günümüze Türkçe dil politikaları ve dil planlamaları. (Tez no. 755110) [Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi] Yök Ulusal Tez Merkezi.
- Güneş dil teorisi (İkinci Kanun 1936). *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 6(35), 331-332.
- Hasan Ali. (1933). Türk dilinin bölümleri edebi lehçeler. *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, 1(4), 307-312.
- Hasan Ali. (1934). Dil inkılabımızın karakteri. *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 4(22), 255-257.
- Hulusi, R. (1933). Türk dili tetkik cemiyeti. *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, 1(1), 31-40.

- Hulûsi, R. (1936). Yabancılaşmış Öztürkçe ile şekilleri üzerine. *Gündüz*, 1(1), 1-2.
- İnan, A. (1936), Güneş-dil teorisi üzerine notlar. *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 8(44), 143-144.
- Kemal, K. (1933). Anadolu'nun doğusunda dil meselesi. *Ülkü*, 1/5, Haziran.
- Kansu, N.A. (1934). Türk dili ve kurultay. *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, 4(19), 1-2.
- Kâzım N. (1934). Türk edebiyatına bir bakış. *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, 3(14), 116-123.
- Kowalski, T. (1934). Türk dilinin komşu millet dilleri üzerindeki tesiri. *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, 4(20), 98-105.
- Köprülü, F. (1938). Alfabe inkılabı. *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 11(67), 2.
- Kültür haberleri Türk harflerinin onuncu yılı. (Eylül 1938). *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 11(67), 69-70.
- Nabi, Y. (1939). Halkevlerinin dil, tarih ve edebiyat yolundaki çalışmaları. *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 13(73), 44-48.
- Necip Ali. (1934). Türk dili ve Türk müziği. *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 4(22), 246-248.
- Necip Ali Bey'in nutku halkevleri yıldönümünde. (Mart 1933). *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, 1(2), 104-114.
- Öner, Mustafa. (2015). Türk dünyası ve Türkoloji. *Aydın Türklük Dergisi*, 1, 87-93.
- Sadak, N.. (20 Ağustos 1934). Dil kurultayı. *Akşam*, 1-2.
- Sadak, N. (25 Ağustos 1936) Üçüncü dil kurultayı dün açıldı komisyonlar seçildi. *Akşam*, s. 1-4.
- Sırrı, N. (1938). Dil bayramı için. *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 12(68), 186.
- Sırrı, N. (1938). Cumhuriyet devrinde Türk edebiyatı. *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 12(69), 281.
- Şendeniz, Ö. (2014). Erken Cumhuriyet dönemi dil politikaları: Güneş Türk dil teorisi'nin Türk basınında yansımaları. *Journal of Modern Turkish History Studies/Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi (CTAD)*, 10(20), 307-326.

Cumhuriyet Döneminde Dil Politikası (1923-1938)

TBMM (03 Kasım 1928). *Kanunlar Dergisi*, Dönem: 3, 7, 1-2.

TDK (2024). *Birinci Türk Dil Kurultayı Tezler Müzakere Zabıtları (26 Eylül 1932)*, Tıpkıbasım.

TDK (2024). *İkinci Türk Dil Kurultayı Tezler Müzakere Zabıtları (18 Ağustos 1934)*, Tıpkıbasım. 2.

TDK (2024). *Üçüncü Türk Dil Kurultayı Tezler Müzakere Zabıtları (24-31 Ağustos 1936)*, Tıpkıbasım. 6.

Türk dili araştırma kurumunun bildiriği. (Nisan 1935). *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, 5(26), 85-87.

Türk Dil Kurumu (2011). Tarihçe. *Türk Dil Kurumu*. 31 Aralık 2011.

<https://tdk.gov.tr/tdk/kurumsal/tarihce-2/>, Erişim tarihi: 13.09.2024.

Üçüncü dil kurultayı. (Temmuz 1936). *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 7(41), 399-400.

BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ

BCA, Fon Kodu: 30-10-0-0, Yer No: 80-526-11.

BCA, Fon Kodu: 30-10-0-0, Yer No: 144-32-15.

BCA, Fon Kodu: 30-10-0-0, Yer No: 144-32-16.

BCA, Fon Kodu: 180-9-0-0, Yer No: 213-1060-20.

BCA, Fon Kodu: 490-1-0-0, Yer No: 1353-494-2.

GAZETELER VE RESMİ GAZETE

Akşam, 18 Ağustos 1934, İkinci dil kurultayı bugün saat on dörtte açılıyor, s.1.

Akşam, 19 Ağustos 1934, Kurultay toplandı, tezlerin okunmasına başlandı s.1-2.

Akşam, 20 Ağustos 1934, Kurultayda dün mühim iki tez izah edildi. s.1.

Akşam, 21 Ağustos 1934, Kurultayda dün de kıymetli tezler okundu. s. 1-2.

Akşam, 22 Ağustos 1934, Rus âlimi ve Alman profesörü dün tezlerini izah ettiler, s. 1-2.

Akşam, 23 Ağustos 1934, Tezlerin izahı bitti, bugün son celse akdedilecek, s.1-2.

Erol TOPAL

- Akşam, 24 Ağustos 1934, Kurultay dün müzakeresini bitirdi, intihap yapıldı, s.1.
- Akşam, 24 Ağustos 1934, Dil kurultayı bugün öğleden sonra Dolmabahçe sarayında toplanıyor, s.1-2.
- Akşam, 26 Ağustos 1934, Kurultayda dün İbrahim Necmi Dilmen tezini izah etti, s.1-4
- Akşam, 24 Ağustos 1936, Dil kurultayı bugün öğleden sonra Dolmabahçe Sarayında toplanıyor, s. 1-2.
- Akşam, 27 Ağustos 1936, Güneş dil teorisi dil tetkik ilmini hakiki mecrasına sokabilecektir, s. 1-4.
- Akşam, 28 Ağustos 1936, Kurultayın dördüncü günü dört tez izah edildi, bugün toplantıya devam edilecek, s. 1-5.
- Akşam, 29 Ağustos 1936, Dil kurultayında dün de üç tez okundu, s. 1-4.
- Akşam, 30 Ağustos 1936, Ecnebi âlimler kurultayda tezlerini izah ettiler, s. 1-8.
- Akşam, 1 Eylül 1936, Dil kurultayı dün mesaisini bitirdi, s. 1-4.
- Cumhuriyet, 26 Eylül 1932, İlk dil kurultayı bugün toplanıyor, s. 1.
- Resmî Gazete, 3 Kasım 1928, Sayı: 1030. s. 7-9.

EXTENDED ABSTRACT

In this study, after briefly mentioning the language studies before the Republic, the adoption of the alphabet, the establishment of the Turkish Language Institution, the I. II. III. Language Congress, the decisions taken in these studies, the theses put forward and the Sun Language Theory are discussed in detail based on first-hand sources. Although various scientific studies on language policy were carried out in the first fifteen years of the Republic, the lack of first-hand sources was considered as a deficiency. From this point of view, this deficiency has been tried to be overcome with the present study. Although there were some studies before the Republic, the most valuable studies on the Turkish language started during the period of Gazi Mustafa Kemal Atatürk. The first important step in language studies was the adoption of the Turkish alphabet based on Latin letters in November 1928. The new alphabet, which consisted of shapes that determined only Turkish sounds, enabled the Turkish nation to leave the old cultural framework and enter a new cultural environment. More precisely, the adoption of this alphabet meant that the nation left the eastern culture and entered the western culture.

The second important work in the field of language studies was the establishment of the Turkish Language Research Society on 12 July 1932. The aim of this institution was to determine the needs of the Turkish language, to bring the written language closer to the spoken language, and to examine the relations with other Turkish dialects and language families. In order to realise these aims, the institution will conduct scientific discussions. Immediately after the establishment of the Turkish Language Research Society, the First Language Congress was held in September of the same year, where theses on the antiquity of the Turkish language were put forward and discussed. In addition, it was decided to prepare a dictionary of Turkish dialects, a dictionary of terms and to write a historical and contemporary grammar. In order to carry out these activities, various language branches were established. It was accepted that the beginning date of the congress would be accepted as the Turkish language holiday and the congress would be held every two years. The second Turkish Language Congress was held in August 1934 and linguists from abroad attended this meeting. In this congress, it was emphasised that terms should first be derived from their Turkish roots. The words to be taken from Western languages were proposed to be adapted to the sound structure of Turkish language. Thus, liquidationism and essentialisation in the language began. In August 1936, the third Turkish language congress was held with the participation of 15 linguists from different countries and the main topic was the Sun Language Theory. According to this theory, all languages originated from the same source. Turkish is one of the oldest languages of the world. Therefore, there is no need to remove the words in Turkish. Thus, living Turkish has been returned. The valuable language studies carried out in the first fifteen years of the Republic played a very important role in our language gaining its own identity. These studies have pioneered the development and beautification of our language and its ability to respond to the needs of the nation and the age, and have made a significant contribution to Turkish taking its rightful place among the world languages.

Çıkar Çatışması Bildirimi

Yazar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Destek/Finansman Bilgileri

Yazar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.

Yapay Zekâ Kullanımı Bildirimi

Yazar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir yapay zekâ aracından faydalanmamıştır.